

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบัน สังคมไทย มีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตเป็นอย่างมากและอย่างรวดเร็ว จำเป็นอย่างยิ่งที่คนไทยในยุคปัจจุบัน จะต้องปรับตัวให้รู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงนั้น

ในขณะเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้เอง ก็ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมายในสังคมไทย โดยเฉพาะปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชน ดังที่ เพ็ญพรรณ จิตตะเสนีย์ (2551 : 8) ได้บรรยายว่า

“จากที่ได้เฝ้ามองสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยอย่างต่อเนื่อง ทั้งปัญหา การไร้การศึกษา ที่มีงานวิจัยระบุว่าคนไทย อ่านหนังสือเพียงปีละ 7 บรรทัด อีกทั้งประชาชนส่วนใหญ่ ยังไม่สามารถเข้าถึงการบริการสาธารณสุขอย่างเพียงพอ แม้จะมีหน่วยงานที่เฝ้าดูแลในด้านนี้อยู่แล้ว ทว่า ผู้คนส่วนใหญ่ ในหลายพื้นที่ ก็ไร้การเหลียวแล ไม่เพียงเท่านั้น ปัญหาที่ถือว่าเป็นปัญหาใหญ่ และถือเป็นต้นธารของปัญหาในอนาคตนั่นคือ ปัญหาที่เกิดขึ้นในเด็กและเยาวชน ไม่ว่าจะเป็นการเสพสื่อลามก การมีเช็กล็อกก่อนวัยอันควร มั่วสุม เป็นต้น มีข้อมูลจากโครงการติดตามสภาวะการณ์เด็กและเยาวชนรายจังหวัด (Child Watch) ของสถาบันรามจิตติที่ติดตามสภาวะการณ์เด็กและเยาวชน 76 จังหวัดทั่วประเทศ ในช่วงปี 2548-2549 พบว่า เด็กวัยมัธยมถึงอุดมศึกษา ดื่มเหล้าและสูบบุหรี่ เป็นครั้งคราวถึงประจำ ในอัตราที่เพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 38.33 และ 17.24 และพบว่า คูชีดีไอเป็นครั้งแรก 39.27 คูเป็นประจำ 27.32 ส่วนคูเว็บ ไอ้สูงสุด ร้อยละ 49.67 นอกจากนี้ ยังพบอีกว่า เด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี ถูกละเมิดทางเพศ จำนวน 31.32 คน ต่อประชากรแสนคนหรือราว 5,300 คนต่อปี หรือเฉลี่ย วันละ 15 คน”

ปัญหาเหล่านี้ เป็นปัญหาที่จะต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ซึ่งหากอาศัยการเรียนรู้อันอยู่ในโรงเรียน (ในระบบ) เพียงอย่างเดียว ก็คงเป็นไปได้ยาก เพราะการศึกษาในระบบโรงเรียน ยังคงมีข้อจำกัดมากมาย อีกทั้งยังเป็นการเรียนรู้ที่เน้นการรู้วิชามากกว่าการเกิดปัญญา การแก้ปัญหา ดังกล่าว จึงจำเป็นต้องอาศัยทุกภาคส่วนในสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและปฏิรูปการเรียนรู้อัน โดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม รวมทั้งวัดและศาสนสถานของ

ทุกศาสนาค่าย ดังที่เพ็ญพรรณ จิตตะเสนีย์ (2551 : 5) ได้เสนอไว้ว่า “การเรียนรู้ ต้องเข้าไปเชื่อมกับฐานชุมชนให้มากที่สุด เนื่องจากชุมชนเป็นหน่วยพื้นฐานที่มีระบบความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ทั้งเรื่องความรู้ การเรียนรู้ คุณธรรม ครอบครั้ว สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ และประชาธิปไตย ชุมชนที่เข้มแข็ง จะทำหน้าที่ในการคัดกรอง ปกป้องดูแลเด็กและเยาวชน ครอบครั้วและคนในชุมชน ดังนั้น การเรียนรู้เพื่อพัฒนาปัญญาของคน จึงขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของคนในชุมชน เลือکتิศทางนวัตกรรมการเรียนรู้ที่จะต้องสอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชนและสังคมที่เป็นอยู่ จึงจะเป็นรากฐานสำคัญในการป้องกันปัญหาพื้นฐานสังคมได้ทุกรูปแบบ”

ในอดีตที่ผ่านมา “วัด” ในพระพุทธศาสนา เคยมีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนไทยหรือชุมชนไทยเป็นอย่างมาก วัดเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านส่งลูกหลานมาอยู่รับใช้พระสงฆ์และรับการฝึกอบรมทางศีลธรรม และเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ เป็นสถานที่ที่รับความรู้ด้วยการฟังพระธรรมเทศนา เป็นสถานพยาบาลที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิรัฐของคนในสมัยก่อน เป็นแหล่งตำราแพทย์ และพระสงฆ์ ทำหน้าที่เป็นหมอรักษาพยาบาลคนเจ็บป่วยทั่วไป เป็นสถานสงเคราะห์บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจน ได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตและศึกษาเล่าเรียน เป็นสถานที่พักอาศัยของคนเดินทาง เป็นสถานที่ที่ชาวบ้านได้มาพบปะสังสรรค์และพักผ่อนหย่อนใจ โดยที่ทางวัดได้จัดสถานที่ต่าง ๆ ในบริเวณให้เป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาดและร่มรื่น เป็นสถานที่จัดเทศกาลและมหรสพต่าง ๆ เป็นบ่อเกิดและศูนย์กลางของศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ เป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตครอบครัวและความทุกข์ต่าง ๆ ของชาวบ้าน เป็นสถานที่สำหรับชาวบ้านรอบวัดมาทำบุญและบำเพ็ญกุศล ตลอดจนประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา เป็นคลังพัสดุสำหรับเก็บของใช้ต่าง ๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานที่วัด หรือขอยืมไปใช้เมื่อคราวมีงานที่บ้านหรือชุมชน เป็นศูนย์กลางการบริหารหรือการปกครองที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุมกัน เพื่อบอกแจ้งกิจการต่าง ๆ เป็นต้น จากลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าว วัดจึงเปรียบเสมือนเป็นศูนย์กลางจิตใจของชาวบ้านและศูนย์กลางกิจกรรมต่าง ๆ ทางสังคม และเป็นส่วนประกอบที่จะขาดเสียมิได้สำหรับชุมชนแต่ละระดับ แต่ละท้องถิ่น ซึ่งแม้กระทั่งเมื่อสร้างหมู่บ้านเล็ก ๆ ขึ้นใหม่ ก็ต้องสร้างวัดขึ้นมาด้วย นับว่า วิถีชีวิตของคนไทย ได้ผูกพันอยู่กับวัดอย่างแน่นแฟ้น ภาพพจน์เกี่ยวกับบทบาททางสังคมของวัดในอดีต จึงเป็นที่น่าชื่นใจและเลื่อมใสศรัทธายิ่งนัก แต่ในปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลง ทำให้บทบาทของวัดเปลี่ยนไป สืบเนื่องจากประเทศไทย ก็พยายามจะพัฒนาประเทศให้เทียบทันกับประเทศในซีกโลกตะวันตกในช่วงหลายปีที่ผ่านมา มีความก้าวหน้าทันสมัยทางเทคโนโลยี มากขึ้น ความสำคัญของวัด เริ่มลดน้อยลง บทบาทหลายอย่าง ได้ถูกเปลี่ยนจากวัดเป็นผู้นำไปเป็นหน่วยงานของรัฐบาลและเอกชน ดังเช่น การศึกษาของประชาชน เป็นหน้าที่ของ

โรงเรียน การรักษาพยาบาลผู้เจ็บป่วย เป็นหน้าที่ของสถานีนามัยและโรงพยาบาล การไถ่เกี้ยยข้อพิพาทและตัดสินคดีความ เป็นหน้าที่ของศาลสถิตยุติธรรม การเก็บรวบรวมรักษาผลงานทางศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ เป็นหน้าที่ของพิพิธภัณฑสถานและสถานศึกษาในระดับสูง จากการใช้รัฐบาลได้รับเอาภารกิจที่วัดเคยทำอยู่ก่อนไปทำเอง เป็นผลดีในด้านการสร้างความเจริญให้แก่กิจการนั้นๆ และประเทศชาติ แต่ก็ยังเป็นปัจจัยที่พรากรชาวบ้านออกไปจากวัด บทบาทบางอย่างของวัด จึงถูกลืม “เมื่อบทบาทของวัดเปลี่ยนไป ประชาชนก็เสื่อมศรัทธา หันหลังให้วัดมากขึ้น จะเข้าวัดบ้าง ก็ในโอกาสทำบุญในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และในการประกอบพิธีกรรมที่เข้ามาเกี่ยวข้องโดยตรงเท่านั้น ยิ่งคนหนุ่มสาวที่ได้รับการศึกษาสมัยใหม่ด้วยแล้ว บทบาทของวัดบางวัดมิใช่เพียงสิ่งที่ไม่น่าสนใจ และไม่มีคุณค่าในการสร้างสรรค์เท่านั้น แต่ยังเป็นที่น่าดูแคลนสำหรับพวกเขา อีกด้วย” (พระมหาณรงค์ จิตตโสภโณ, 2552 : ออนไลน์)

ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับเด็ก เยาวชนและสังคมไทย ดังที่กล่าวแล้วข้างต้น ส่วนหนึ่งน่าจะมาจากการที่วิถีชีวิตคนไทยในปัจจุบัน ห่างเหินจากวัดและพระพุทธศาสนานั้นเอง ดังที่ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ (2550 : 4) ได้กล่าวไว้ว่า “สังคมไทยได้ละเลยสถาบันพระพุทธศาสนา ภาระหนึ่ง จึงทำให้เกิดปัญหาหลาย ๆ ด้าน ซึ่งสังคมไทย ควรที่จะหันกลับมาอาศัยหลักทางพระพุทธศาสนา โดยใช้หลัก บวร คือ บ้าน วัด โรงเรียน มาเชื่อมโยงกันทำให้ประชาชนมีคุณธรรมจริยธรรมมากขึ้น รวมทั้งเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาวัด” ดังนั้น รัฐบาลสมัยพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี จึงมีนโยบายพัฒนาวัดไปสู่ความยั่งยืน โดยมอบหมายให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติดำเนินการ “โครงการวัดพัฒนาต้นแบบ” เพื่อเป็นการฟื้นฟูบทบาทของวัดให้เป็ศูนย์กลางของชุมชนทุกด้าน โครงการดังกล่าว ได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี 2550-2554 โดยในปีแรก ตั้งเป้าหมายที่จะพัฒนาวัดต้นแบบประมาณ 4,000 วัด ที่มีการบริหารจัดการที่ดี 3 ด้าน ได้แก่ 1. การสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน 2. ส่งเสริมหลักเศรษฐกิจพอเพียง และ 3. เป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยได้ดำเนินโครงการแล้ว 3 ภูมิภาค คือ ภาคเหนือที่วัดทุ่งบ่อแป้น จังหวัดลำปาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่วัดจันทรสัมคิ จังหวัดหนองคาย และภาคกลางที่วัดจันเสน จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งโครงการวัดพัฒนาต้นแบบนี้เอง ถือเป็นต้นแบบของวัดใน “โครงการสนับสนุนวัดเพื่อพัฒนาเด็กเยาวชนและชุมชน” ของมูลนิธิศึกษาธิการ โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) โครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการพัฒนาสุขภาวะทางจิตใจ เป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตามวิถีชีวิตของคนในชุมชน และสนับสนุนวัดเพื่อพัฒนาเด็กเยาวชนและชุมชน โดยมุ่งให้เกิดการบูรณาการวิถีชีวิตของชุมชน ให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข มูลนิธิศึกษาธิการ จึงได้คัดเลือกวัดเข้าร่วมโครงการ จำนวน 600 แห่ง โดยคัดเลือกวัดใน 15 จังหวัด ๆ ละ 40 แห่งจาก 3 ภูมิภาค

ทั่วประเทศ คือ ภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูนและพะเยา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดมหาสารคาม กาฬสินธุ์ ยโสธร ร้อยเอ็ดและศรีสะเกษ ส่วนภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุง ตรัง สงขลาและสตูล โครงการสนับสนุนวัด เพื่อพัฒนาเด็กเยาวชนและชุมชนนี้ นอกจากจะเป็นการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน ให้แน่นแฟ้นแล้ว ยังเป็นการฟื้นฟูความเป็นผู้นำของพระสงฆ์ให้กลับมาอีกด้วย ดังนั้น เพื่อให้การพัฒนาวัดในจังหวัดเชียงใหม่สอดคล้องกับโครงการสนับสนุนวัดเพื่อพัฒนาเด็กเยาวชนและชุมชน ของมูลนิธิศึกษาธิการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงใหม่ จึงได้ดำเนินการ “โครงการ 40 วัด” ขึ้น โดยมีแนวทางการดำเนินงานที่มุ่งเน้นให้วัดจัดกิจกรรมเพิ่มขึ้นในวันอาทิตย์ ซึ่งเป็นวันหยุดราชการของประชาชนทั่วไป เพื่อเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนได้ใช้วันหยุดนี้เข้าวัด และได้รับประโยชน์จากวัดอย่างทั่วถึง และเพื่อปรับวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับขนบธรรมเนียม ประเพณีที่งดงามของไทย อันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาทางสังคมที่ได้ผลและเกิดความยั่งยืนต่อไป

วัดห้วยเกียง ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นวัดหนึ่งที่ได้รับ การคัดเลือกให้เข้าร่วม “โครงการสนับสนุนวัดเพื่อพัฒนาเด็กเยาวชนและชุมชน” ของมูลนิธิ ศึกษาธิการ และ “โครงการ 40 วัด” ของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงใหม่ และจากการที่ วัดห้วยเกียง เป็นวัดที่มีบทบาทในการดำเนินงานทางด้านสาธารณะประโยชน์ มุ่งเน้นการส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้พิการด้านการเคลื่อนไหว โดยวัดเป็นศูนย์บริการดูแลและ ฟื้นฟูผู้ป่วยอัมพฤกษ์ อัมพาต อีกทั้งยังส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กและเยาวชน หรือ “กลุ่มละอ่อน ไกล้วัด” ได้มีโอกาสแบ่งปันความรู้ ความสามารถ ตลอดจนนำประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนรู้ ในสถานศึกษา มาพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยเปิดพื้นที่ในวัดห้วยเกียงเป็นศูนย์กลางให้เด็กและ เยาวชน ได้แสดงความสามารถ ร่วมคิดร่วมทำ และได้ทำงานร่วมกับผู้ใหญ่ เกิดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ของคนต่างวัยและ “...เกิดบทเรียนนอกห้องเรียนที่มีคุณค่าสามารถนำมาปรับใช้กับตนเอง ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งจะเป็นก้าว่างที่มั่นคงในการที่จะดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมที่มี การเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา” (ละอ่อนไกล้วัด, 2552 : ออนไลน์) สิ่งต่างๆ เหล่านี้ ส่งผลให้ วัดห้วยเกียงได้รับการคัดเลือกจากกระทรวงสาธารณสุข โดยศูนย์อนามัยที่ 10 เชียงใหม่ ให้เป็น “วัดต้นแบบศูนย์กลางการเรียนรู้ในชุมชน” เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2552 ซึ่งกระทรวง สาธารณสุข มีแนวคิดหลักในการพัฒนาคุณภาพคน เพื่อสร้างสุขภาพที่ดี อยู่ในสังคมที่ดี สังคม อยู่เย็นเป็นสุข มุ่งสู่ระบบสุขภาพพอเพียง โดยให้สังคมเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ที่อุดมด้วย ภูมิปัญญาสุขภาพ มีวัฒนธรรมที่เกื้อกูลต่อสุขภาพเพื่อเตรียมรองรับสังคมผู้สูงอายุในอนาคต โดยมีวัดและพระสงฆ์ เป็นต้นทุนทางสังคมที่เป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมและเป็นที่ยึดเหนี่ยว จิตใจ มีการจัดกิจกรรมเพื่อประชาชน ทั้งนี้ ในจังหวัดเชียงใหม่ มีวัดห้วยเกียงเป็นวัดนาร่อง

“วัดต้นแบบศูนย์กลางการเรียนรู้ในชุมชน” ของกระทรวงสาธารณสุข โดยมีพระครูสุทธธรรมาวุธ วุฒิมณี เจ้าอาวาสวัดห้วยเกียงและเจ้าคณะตำบลหนองหาร เป็นผู้นำในการดำเนินงาน และประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ให้มีการพัฒนาขึ้นเป็นลำดับ เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชนและประชาชนโดยทั่วไป

ดังนั้น ไม่ว่าจะ เป็น โครงการ วัดพัฒนาต้นแบบ โครงการสนับสนุนวัดเพื่อพัฒนาเด็ก เยาวชนและชุมชน “เข้าวัดทุกอาทิตย์จิตแจ่มใส” โครงการ 40 วัด และวัดต้นแบบศูนย์กลาง การเรียนรู้ในชุมชน ต่างก็มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินการที่สอดคล้องกับความบัญญัติของ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ในหมวด 4 มาตรา 29 ที่ว่า “ให้สถานศึกษา ร่วมกับบุคคล ครอบครั ว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของ ชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหา ความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญา และวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้ สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยน ประสบการณ์การพัฒนา ระหว่างชุมชน” (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553, 2553) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับปรัชญาหลักและกรอบแนวคิดของแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับ ปรับปรุง (พ.ศ.2552-2559) ที่ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ยึดทางสายกลาง อยู่บนพื้นฐาน ของความสมดุลพอดี รู้จักพอประมาณ อย่างมีเหตุผล มีความรอบรู้ เท่าทัน โลก เพื่อมุ่งให้เกิดการ พัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย เกิดการบูรณาการแบบองค์รวมที่ยึดคนเป็นศูนย์กลาง ของการพัฒนาอย่างมีคุณภาพ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม และเป็นแผนที่ บูรณาการ ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและกีฬากับการศึกษาทุกระดับ รวมทั้งเชื่อมโยงการพัฒนา การศึกษากับพัฒนาด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นต้น โดยคำนึงถึงการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2553) ดังนั้น หากพิจารณาตามความหมายของคำว่า “สถานศึกษา” ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 มาตรา 4 ที่ว่า “หมายถึง สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียน ศูนย์การศึกษาพิเศษ ศูนย์การศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย ศูนย์การเรียน วิทยาลัย วิทยาลัยชุมชน สถาบันหรือสถานศึกษาที่เรียกชื่ออย่างอื่นของรัฐหรือของ เอกชนที่มีอำนาจหน้าที่หรือมีวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา” แล้ว วัดที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็น “ศูนย์กลางการเรียนรู้ในชุมชน” จึงเป็นเสมือนสถานศึกษาอีกรูปแบบหนึ่งที่จะช่วยในการให้บริการ การศึกษาตามรูปแบบของการศึกษาตามอัธยาศัย เพราะการศึกษาตามอัธยาศัยนั้น เป็นการศึกษาที่ เกิดขึ้นตามวิถีชีวิต เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ การทำงาน หรือเรียนรู้จากบุคคล ครอบครั ว

สภาพแวดล้อม สื่อ ผู้เรียนเรียนรู้ได้ทั้งตั้งใจและไม่ตั้งใจ เป็นการจัดการศึกษาที่ไม่มีหลักสูตรชัดเจน ไม่มีระบบและรูปแบบของการจัดการศึกษาแน่นอน จนถึงไม่มีเลย หากแต่กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้น ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ผู้เรียนมีความรู้ มีทักษะ มีเจตคติ เช่นเดียวกับการศึกษาอื่น ๆ ดังนั้น การบริหารจัดการวัดศูนย์กลางการเรียนรู้ในชุมชนที่พระสงฆ์ ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสได้ดำเนินการอยู่นั้น จึงถือได้ว่าเป็นการบริหารจัดการเช่นเดียวกันกับที่ผู้บริหาร โรงเรียน (ในระบบ) ตามปกติที่เรารู้จักคุ้นเคยดำเนินการ โดยวัด จะมีเป้าหมายเฉพาะคือ เป็นศูนย์กลางของชุมชนในการพัฒนา สุขภาวะทางจิตใจ เป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตามวิถีชีวิตของคนในชุมชน พัฒนาเด็ก และเยาวชนให้มีคุณธรรมจริยธรรม และมีความรักและภาคภูมิใจในชุมชนของตนเอง อีกทั้งการบริหารจัดการดังกล่าว ยังสอดคล้องกับกรอบแนวทางการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561) (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552) ที่มุ่งพัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่ ให้มีนิสัยใฝ่เรียนรู้ สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองและแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต พัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ เพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพและพัฒนาแหล่งเรียนรู้อื่นๆ สำหรับการศึกษาและเรียนรู้ทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และการศึกษาด้านอรรถศาสตร์ และพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการยุคใหม่ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน ภาคเอกชนและทุกภาคส่วนอีกด้วย

การบริหารจัดการ เป็นเรื่องสำคัญสำหรับผู้บริหาร เพราะทุกองค์การ ไม่ว่าจะเป็้องค์การที่มุ่งหวังกำไรหรือไม่มุ่งหวังกำไร จะมีวัตถุประสงค์ที่เหมือนกันหรือแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร การบริหารจัดการ ก็จะเป็นปัจจัยหลักในการกำหนดประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์การ การที่ผู้บริหารจะสามารถบริหารงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นได้นั้น จะต้องเข้าใจถึงกระบวนการบริหารจัดการและฝึกฝนให้มีทักษะสูงขึ้น ซึ่ง ชงชัย สันติวงษ์ (2541) ได้กล่าวไว้ว่า กิจกรรมพื้นฐาน 4 ประการที่ทำให้เกิดกระบวนการบริหารจัดการ มีดังนี้

1. การวางแผน (Planning) หมายถึง กระบวนการในการกำหนดเป้าหมาย แผนงาน และตัดสินใจหาวิธีการที่ดีที่สุด ที่ทำให้เป้าหมายนั้นบรรลุผลสำเร็จ
2. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง กระบวนการในการจัดตั้งและจัดวางทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรที่ไม่ใช่บุคคล โดยวางแผนให้สามารถบรรลุผลสำเร็จขององค์การ
3. การนำและการสั่งการ (Leading and Directing) หมายถึง กระบวนการของการมีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่น ในการที่จะให้บุคคลอื่นมีพฤติกรรมในการทำงานที่ต้องการ และทำให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ
4. การควบคุม (Controlling) หมายถึง กระบวนการในการกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์การให้เป็นไปตามมาตรฐานและเป้าหมายที่องค์การคาดหวังและกำหนดไว้

กระบวนการบริหารจัดการที่ประกอบด้วยหน้าที่หลัก 4 ประการนี้ เป็นภาระหน้าที่ที่สำคัญของผู้บริหารพึงต้องปฏิบัติ โดยที่กระบวนการบริหารจัดการ 4 ด้านนี้ จะเกี่ยวข้องสัมพันธ์ซึ่งกันและกันตลอดเวลา ซึ่งผู้บริหารจะเป็นบุคคลที่ทำหน้าที่ในกระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรขององค์กร โดยอาศัยหน้าที่ทั้ง 4 ประการนี้ (ธงชัย สันติวงษ์, 2541)

จากการที่วัดห้วยเกียง เป็นวัดที่มีชื่อเสียง ได้รับการคัดเลือกให้เป็นวัดนาร่องของจังหวัดเชียงใหม่ ในโครงการ “วัดต้นแบบศูนย์กลางการเรียนรู้ในชุมชน” ของกระทรวงสาธารณสุข ผู้ศึกษา จึงมีความสนใจที่จะศึกษาการบริหารจัดการของเจ้าอาวาสวัดห้วยเกียงอย่างเป็นระบบและในเชิงวิเคราะห์เจาะลึก เพื่อนำเสนอประสบการณ์การบริหารจัดการของพระครูสุธรรมานุสิฐ วัฒนเมธีว่า มีวิธีการในการบริหารจัดการอย่างไร จึงทำให้วัดห้วยเกียงประสบความสำเร็จ ชุมชนมีส่วนร่วม เด็กและเยาวชนเกิดความศรัทธาและความเลื่อมใส และนำมาซึ่งภาพลักษณ์ที่ดีให้กับวงการพระพุทธศาสนา ตลอดจนนำผลที่จะได้จากการศึกษาไปสรุปเป็นบทเรียนสำหรับเจ้าอาวาสรูปอื่นๆ ในโครงการ “วัดต้นแบบศูนย์กลางการเรียนรู้ในชุมชน” นักบริหาร เจ้าอาวาสวัดอื่น ๆ ที่ไม่ได้อยู่ในโครงการ ตลอดจนผู้บริหารสถานศึกษาและฆราวาส นักบริหารโดยทั่วไป ในอันที่จะสกัดเอาข้อคิดและวิธีการในการบริหารจัดการจากการสรุปบทเรียนดังกล่าวบางสิ่งบางอย่าง ที่อาจจะเป็นประโยชน์แก่พวกเขาในการปฏิบัติภารกิจการบริหารจัดการของพวกเขาได้

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการวัดต้นแบบศูนย์กลางการเรียนรู้ในชุมชน วัดห้วยเกียง ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ที่นำไปสู่ความสำเร็จ
2. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคต่าง ๆ ในการบริหารจัดการวัดต้นแบบศูนย์กลางการเรียนรู้ในชุมชน ในระหว่างการบริหารจัดการ
3. เพื่อค้นหาข้อสรุปในเชิงการบริหารจัดการบางประการของวัดต้นแบบศูนย์กลางการเรียนรู้ในชุมชน

ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตของเนื้อหา

การศึกษานี้ ผู้ศึกษา มุ่งศึกษาถึงการบริหารจัดการใน 4 ด้าน คือ การวางแผน การจัดองค์การ การนำและสั่งการ การควบคุม (ธงชัย สันติวงษ์, 2541) รวมทั้งปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ในการบริหารจัดการวัดต้นแบบศูนย์กลางการเรียนรู้ในชุมชน โดยศึกษากรณีของวัดห้วยเกียง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นวัดต้นแบบศูนย์กลางการเรียนรู้ในชุมชน ตลอดจนศึกษาถึง

ข้อสรุปในเชิงบทเรียนที่ได้จากการบริหารจัดการของพระครูสุทธรรมานุสิฐ วัฒนเมธี เจ้าอาวาสวัด
ห้วยเกียง

ขอบเขตของสถานที่และตัวบุคคลที่จะศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดเขตพื้นที่การศึกษาเฉพาะวัดห้วยเกียง ตำบลหนองหาร
อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยทำการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก
ซึ่งประกอบด้วยตัวท่านเจ้าอาวาส พระครูสุทธรรมานุสิฐ วัฒนเมธี พระสงฆ์และฆราวาสที่
ปฏิบัติงานอยู่ในวัด ผู้ป่วยอัมพฤกษ์ อัมพาตที่รักษาตัวอยู่ในวัดประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน
รอบ ๆ วัด เด็กและเยาวชนที่ทำงานร่วมกับวัด รวมถึงผู้ที่เข้ามาศึกษา คูงานที่วัดห้วยเกียง
ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 25 รูป/คน

นิยามศัพท์เฉพาะ

การบริหารจัดการ หมายถึง การดำเนินงานบริหารจัดการวัดห้วยเกียงของพระครู
สุทธรรมานุสิฐ วัฒนเมธี ใน 4 ด้าน (ธงชัย สันติวงษ์, 2541) อันได้แก่

การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดเป้าหมาย และการตัดสินใจหาวิธีการ
ที่ดีที่สุดที่ทำให้วัดพัฒนาไปสู่เป้าหมาย

การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การจัดตั้งและจัดวางทรัพยากรบุคคลและ
ทรัพยากรที่ไม่ใช่บุคคล โดยวางแผนให้สามารถพัฒนาวัดไปสู่เป้าหมาย

การนำและการสั่งการ (Leading and Directing) หมายถึง การมีอิทธิพลเหนือบุคคล
อื่น ในการที่จะให้บุคคลอื่น มีพฤติกรรมในการทำงานที่ต้องการและทำให้วัดพัฒนาไปสู่เป้าหมาย

การควบคุม (Controlling) หมายถึง การกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดให้เป็นไป
ตามเป้าหมายที่วัดคาดหวังและกำหนดไว้

วัดต้นแบบศูนย์กลางการเรียนรู้ในชุมชน หมายถึง วัดที่ได้รับการคัดเลือกจาก
ศูนย์อนามัยที่ 10 เชียงใหม่ กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข ให้เป็น “วัดต้นแบบศูนย์กลาง
การเรียนรู้ในชุมชน” ซึ่งในที่นี้หมายถึง วัดห้วยเกียง ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัด
เชียงใหม่

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

ผลของการศึกษาในครั้งนี้ จะเป็นบทเรียนสำหรับเจ้าอาวาสรูปอื่น ๆ ในโครงการ
“วัดต้นแบบศูนย์กลางการเรียนรู้ในชุมชน” เจ้าอาวาสวัดอื่น ๆ ที่ไม่ได้อยู่ในโครงการ ตลอดจน
ผู้บริหารสถานศึกษาและฆราวาสนักบริหาร โดยทั่วไป ในอันที่จะสกัดเอาบางสิ่งบางอย่างที่อาจจะ

เป็นประโยชน์แก่พวกเขาในการกิจการบริหารจัดการของพวกเขาได้ นอกจากนี้ นิสิตนักศึกษา
ที่ศึกษาหรือสนใจในเรื่ององค์กร การบริหารจัดการและการพัฒนาองค์กร โดยทั่วไป อาจจะได้รับ
ประโยชน์จากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อค้นพบของการศึกษาในครั้งนี้ เพื่อตรวจสอบ ทบทวน
หรือแม้กระทั่งปรับเปลี่ยนแนวคิด หลักการและทฤษฎีการบริหารจัดการและการพัฒนาองค์กร
ที่พวกเขาเคยศึกษาเล่าเรียนและยึดถือปฏิบัติมาก่อนหน้านี้อีกด้วย